

Beheerdersdag 2016

Hotspots in het landschap

Eén jaar werken met het
praktijkadvies boomveiligheid

Samenwerking is de
sleutel voor Brabantse
aanpak van overlast

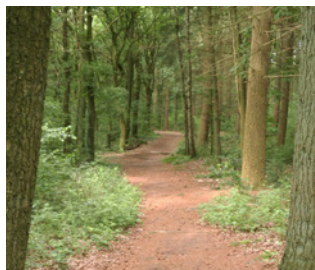
Dé landelijke dag voor beheerders van bos,
natuur en landschap in Nederland.

RobiniaWood®

karacteristiek • duurzaam • milieuvriendelijk

RobiniaWood is inmiddels gegroeid tot de grootste en meest gespecialiseerde groothandel en fabrikant van de Europese hardhout soort Robinia. U bent van harte welkom om kennis te maken met deze schitterende houtsoort en al haar mogelijkheden. Kijk eens op onze website of kom op één van de afhaaldagen bij ons langs.

Landhek **NATURE** | Aanlegsteiger | **Klaphek** | Routepalen | **Picknickset TREE** | Boombank | Plantenbak XXL | **RoughWood** | Slagbomen | Tuinhuis met ecodak | Post & Rail | **Daksingles** | **Picknicktafel NATURE** | **Bank BASIC** | Haardhout opslag | Beschoeiingsmatten | Klampschotten **GWW** | Palen geschild | Tuinschermen | **Palen spintvrij geschuurd** | Planken en balken bezaagd |

De nr. 1 in Robinia

RobiniaWood

Vonderweg-Oost 2, 5741 TN Beek en Donk
E: info@robiniawood.nl I: www.robiniawood.nl
T: 0492 - 46 87 94

Afhaaldagen (kan zonder afspraak):

Donderdag: 8.00 - 12.00 & 13.00 - 16.15 uur
Vrijdag: 8.00 - 12.00 & 13.00 - 16.15 uur
Zaterdag: 8.00 - 12.00 uur

Mariënwaerd

Zeer verheugd zijn wij, dat Mariënwaerd gastheer is van de Beheerdersdag!

In een tijd waarin ruimte en in het bijzonder natuur onder steeds grotere druk staan, is het belangrijk met elkaar af te stemmen wat onze rol als natuurbeherder is. Mariënwaerd is een landgoed waarvan de oorsprong teruggaat naar 800 na Christus. De heren van Cuyck kwamen in bezit van de Herigerwaard en schonken het in 1129 aan het Klooster Mariënwaerd. Je zou kunnen zeggen dat het gebied ruim 1200 jaar beheerd is. Iedere beheerder doet dat op zijn eigen manier, naar zijn of haar inzicht, maar met hetzelfde doel: het als groene enclave met haar vele natuurlijke elementen in stand te houden.

Op de vraag of het beheer vandaag de dag moeilijker geworden is, zijn wij snel geneigd positief te antwoorden. Nu leggen we de pijnpunten bij de oprukkende verstedelijking en asfaltisering van ons land. Maar ook de regelgeving, recreatie, en niet te vergeten de twijfelende overheid spelen de beheerder parten.

Toch is het een dankbaar beroep om mooie natuur in Nederland te mogen beheren. Om een bijdrage te kunnen leveren aan de versterking van de biodiversiteit, de flora en fauna, de terugdringing van autoverkeer in natuurgebieden. Natuur is hot, steeds meer mensen willen een deel van hun vrije tijd doorbrengen in bossen of op natuurterreinen, op het water enz. Mariënwaerd neemt deel aan de vermarkting van natuur door biologische producten van ons landgoed breed te verspreiden onder een groot publiek. Door natuurterreinen te laten begrazen door een oud Hollands ras, de Lakenvelders, en mensen dat ook werkelijk te laten proeven.

Het mooie van de Nederlandse natuur is de diversiteit, wij denken dat dat ook geldt voor de beheerders daarvan!

F.J.A. baron van Verschuer en
N.F. barones van Verschuer

Colofon

Dit magazine is een eenmalige uitgave, horende bij de Beheerdersdag 2016. De Beheerdersdag is dé landelijke dag voor beheerders van bos, natuur en landschap in Nederland. De dag wordt georganiseerd door de Bosgroepen en de VBNE, samen met een aantal partners.

www.beheerdersdag.nl

Redactie

Femke Wolthaus / VBNE

Sandra Binken / BIJ12

Karin Cox / BIJ12

Lotty Nijhuis / Communicatiebureau de Lynx

Renske Terhürne / Bosgroepen

Eindredactie

Renske Terhürne / Bosgroepen

Vorm en opmaak

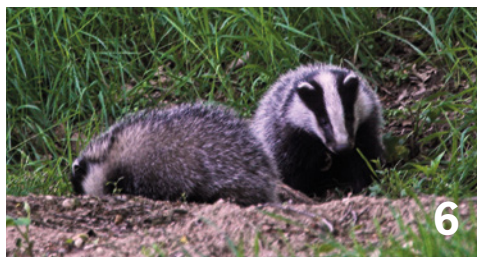
Bas van der Horst / BUREAUBAS

Drukwerk

Drukproef, Krimpen a/d IJssel

Oplage: 700 exemplaren

Beeld omslag: Lex Peeters

6

De gedragscode bosbeheer voorbij

10

Samenwerking is de sleutel voor Brabantse aanpak van overlast

Rood en groen: een onmogelijke combi? 12

Nederlandse aanpak invasieve exoten in ontwikkeling 16

Beheer van archeologie: meer kennis, meer bewustzijn 18

19

Antitekenbeheer: wat kan de beheerder doen?

Natuur van boven 20

Gezond, vitaal en veilig werken in bos en natuur

Bijdragen aan groene energie 25

Apps in het bos- en natuurbeheer 26

Drones: nieuwe beschermers van de weidevogel

Subsidie natuurbeheer vanaf 2017:
natuurcertificaat en hectaregrens 29

Hotspots in het landschap 30

Soepel bestekken en contracten
maken met ErBo 34

Actieve bosaanplant: goed bos
komt niet altijd vanzelf 36

Nieuw beheer voor
soortenarme graslanden 38

Minder dynamiek is van belang
voor diversiteit in het rivierengebied 39

Oude rassen behouden oude landschappen

Luchtige boslessen vergroten het draagvlak

Eén jaar werken met het
praktijkadvies boomveiligheid 44

Meld uw opstand aan voor opname in de
Rassenlijst Bomen!

De gedragscode bosbeheer voorbij

“ Het gaat uiteindelijk om de intentie van de beheerder. Die bepaalt de kwaliteit van leven voor dieren en planten.

De gedragscode bosbeheer is een hulpmiddel bij het naleven van de Flora- en faunawet. Met de gedragscode kunt u aantonen dat u rekening houdt met de planten en dieren in uw bos. Ook in de nieuwe Wet natuurbescherming kunt u gebruik maken van een gedragscode. De Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren (VBNE), beheerder van de gedragscode, gaat het komend jaar aan de slag met drie trajecten: evaluatie, handhaving en biodiversiteit.

Evaluatie

De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) heeft de sector tot 1 oktober 2017 gegeven om de gedragscode bosbeheer te evalueren en aan te passen aan de nieuwe Wet natuurbescherming. U ziet de gedragscode misschien als een soort wet. Maar dat is het niet. U bent vrij om te werken zonder gedragscode. Dan zult u op een andere manier aan moeten kunnen tonen dat u rekening houdt met de planten en dieren in uw bos. Eigenlijk is de gedragscode heel simpel: zo hoeft u niet steeds een ontheffing aan te vragen om aan de slag te kunnen. En via de VBNE kunt u inbrengen dat de gedragscode zo wordt gemaakt dat u er zo eenvoudig mogelijk mee aan de slag kunt.

Gert-Jan Roelofs, bosbeheerder op Landgoed Twickel: “Ik kan goed met de gedragscode werken. Onder andere omdat wij als professionele beheerder zelf de flora- en faunacheck mogen

doen. We hoeven niet voor alles wat we doen een dure externe deskundige in te schakelen. Ook biedt de gedragscode mogelijkheden om in de zomer te werken. Dan is er weinig kans op schade aan de bodem. En dat is voor Landgoed Twickel heel belangrijk, omdat we veel natte bodems hebben.”

Handhaving

En daar staat u dan in oktober onder een fijnspar met een duivennest. U mag de houtduif afschieten, maar u mag zijn nest niet vernielen. Een mooi begin voor een goed gesprek met uw provinciale handhaver. Wet- en regelgeving staat of valt met toezicht en handhaving. Maar ook van handhavers mag verwacht worden dat zij kennis hebben van de praktijk en zoals dat heet ‘redelijk en billijk’ zullen handelen. De VBNE is in gesprek met handhavers over de omgang met de grijze gebieden: daar waar er verschil in interpretatie van de wet ontstaat tussen handhaver en beheerder.

Gert Pannekoek, handhaver provincie Gelderland: “De provincies krijgen met de nieuwe Wet natuurbescherming ook de handhaving van de soortenbescherming in hun takenpakket. Het zou best kunnen dat er meer handnavingsverzoeken komen, omdat we dichterbij de gebieden en de burgers staan. Ik merk dat de mondige burger ons sneller en steeds vaker weet te vinden. Daar hebben we als overheid, maar ook als bos- en natuurbeheerder direct mee te maken. De prioriteiten voor toezicht en handhaving zullen ↴

“ Wanneer is iets naaldhout en mag er nog in de zomer gewerkt worden?

 Ruben Smit

ook opnieuw bepaald worden. Niet alleen de grote bos- en natuurgebieden zijn daarbij belangrijk. Beheerders daarvan hebben niet als doel om natuur te vernietigen. De meeste overtredingen constateren we in de overgangszones en in het cultuurlandschap met verwevenheid van functies. In de praktijk zie ik dat beheerders en bosexploitanten regelmatig naar de grenzen van de regelgeving zoeken. Als het gaat om de gedragscode bosbeheer: wanneer is iets naaldhout en mag er nog in de zomer gewerkt worden? En wanneer er nog hout uit het bos gereden wordt in het voorjaar, is dat dan alleen langs paden of ook geveld hout uitrijden dwars door het bos?”

Biodiversiteit

Maar bosbeheer gaat verder dan regeltjes. De wetgever en mensen achter het bureau praten over populaties en trends. Maar als u inventariseert in

de zomer en nesten vindt, dan staat u voor een moreel dilemma: moet u toestemming geven om hier aan de slag te gaan? Ook al zijn het soorten waar het goed mee gaat, dan nog worden er nesten kapot gemaakt. En soms zijn de regels misschien ook wel te streng. Zo zijn er gebieden in Nederland waar veel dassenburchten zijn. Rond Nijmegen wordt daarom helemaal niet meer gekapt. Maar als er niets wordt gedaan, dan ontstaat een structuurarm bos en dat is voor veel soorten ook weer niet goed. Bovendien geeft kappen minder verstoring bij dassenburchten dan vaak wordt gedacht.

Robert Kwak, hoofd bescherming bij Vogelbescherming: “Het gaat uiteindelijk om de intentie van de beheerder. Dat is de belangrijkste basis voor succes in een hoge biodiversiteit. En wat ook belangrijk is: verstand van zaken of anders

de bereidheid om van anderen te leren. Dat een beheerder trots is op zijn houtproductie en ook op de dieren en planten in zijn bos. Trots op een havik die er broedt. De beheerder bepaalt de kwaliteit van leven voor de dieren en planten. Verder zie ik ook een meerwaarde in regionaal afstemmen. Zodat bijvoorbeeld niet al het bos in een bepaald gebied tegelijkertijd gekapt wordt.”

De gedragscode bosbeheer zal aangepast moeten worden aan de nieuwe Wet natuurbescherming. Dan is het goed om meteen te kijken of er nog punten zijn waarop de gedragscode verbeterd kan worden. Daarvoor kunt u contact opnemen met de VBNE. Maar eigenlijk is het nog belangrijker dat de professionele beheerder weer centraal komt te staan. Een professionele beheerder heeft geen regeltjes nodig. Hij zal vanuit zijn vakkennis en passie de juiste maatregelen nemen om soorten

te beschermen. En de gedragscode bosbeheer is daarbij slechts een hulpmiddel. ✕

i Meer informatie
a.reichgelt@vbne.nl

Samenwerking is de sleutel voor Brabantse aanpak van overlast

Het aantal BOA's (buitengewone opsporingsambtenaren) dat in het groen rondloopt neemt af, terwijl het aantal incidenten toeneemt. Dat dit voor de nodige problemen zorgt, daar weten ze in Brabant alles van. Het samenwerkingsverband 'Samen sterk in Brabant' brengt verbetering.

Hoge kosten

"In Brabant hebben we veel met drugsincidenten te maken," zegt Arjen Simons van Brabants Landschap. "Door de grote leegloop van agrarische bebouwing is het platteland aantrekkelijk voor drugspraktijken. Het afval moet men natuurlijk ook ergens kwijt, het liefst zo dichtbij mogelijk. Dan belandt het dus in onze gebieden."

De kosten voor het opruimen van drugsafval zijn fors. Maar ook de kosten voor illegaal gedumpt asbest zijn aanzienlijk. Alleen al in Brabant zijn er nog zo'n 200.000 asbestdaken. "Dat belooft dus nog wat voor de toekomst," aldus Simons. Voor het opruimen van synthetisch drugsafval krijgt een eigenaar nu 50 procent van de kosten vergoed. Het opruimen van asbest moet een terreineigenaar volledig zelf betalen. Geld dat naar de natuur zou moeten gaan, gaat nu naar afval. Ongelooflijk zonde, vinden Simons en zijn collega's.

Korte lijntjes

De Brabantse terreineigenaren hebben op initiatief van de provincie de handen ineen geslagen. Waar men in het verleden

elkaar nog wel eens de zwarte piet toespeelde, trekt men nu samen op in bestrijding en preventie van illegale activiteiten. Simons: "De lijntjes zijn door het samenwerkingsverband veel korter geworden. We leren van elkaars ervaringen. Knelpunten worden sneller gesignaleerd en in goed overleg opgelost. Voor de burger zijn we beter benaderbaar."

Meer uitleg nodig

De samenwerkende partijen zetten flink in op voorlichting, want er is nog veel onwetendheid. Burgers denken dat het ze veel geld kost om bepaald afval te storten en dumpen het daarom in de natuur. Terwijl het vaak gratis naar de gemeentelijke stort kan. Brabants Landschap trekt het initiatief ook naar zich toe door bepaalde illegale activiteiten, zoals motorcross, zelf op een legale manier te organiseren. Simons: "We zijn nu veel meer in gesprek met betrokkenen, zoals de motorclubs. Hierdoor krijgen we meer zicht op wat er speelt en kunnen we illegaal gebruik van onze gebieden op een proactieve manier voorkomen." 🚫

Rood en groen: een onmogelijke combi?

Rood en groen: soms matchen ze echt niet met elkaar. Omdat behoud van groen (natuur, platteland) bijvoorbeeld het behoud van rood (cultureel erfgoed) in de weg staat. Maar laat je niet van de wijs brengen: met een beetje tijd en energie gaan beide best goed samen. Twee casussen: de Hollandsche Molen en Radio Kootwijk.

Molenbiotiopoop: ook voor draagvlak

Vraag een buitenlandse toerist naar iets typisch Hollands, en behalve kaas en tulpen zullen vast ook molens worden genoemd. Maar zijn molens nog wel zo vanzelfsprekend Hollands?

Sinds de Tweede Wereldoorlog zijn molens nauwelijks meer economisch in bedrijf; pas in de jaren '70 gingen ze met vrijwilligers weer draaien. Alleen ging dat draaien vaak niet meer zo lekker als dertig jaar eerder. Mark Ravesloot van

vereniging De Hollandsche Molen: "De omgeving van de molen, de molenbiotiopoop, was vaak niet langer optimaal, vooral bij windmolens. Zij staan van oudsher in open gebied om veel wind te vangen. Maar in de loop der jaren zijn er obstakels verschenen: bomen en gebouwen, die de wind afremmen of turbulentie veroorzaken."

De economische rol van molens is misschien al lang uitgespeeld, maar toch vindt de Hollandsche Molen herstel van molenbiotopen belangrijk. "Vanuit cultuurhistorisch oogpunt. De toekomst van molens staat of valt echter ook met draagvlak. Molens kunnen voor mensen een stuk identiteit en herkenning geven. Als een molen dan op een zichtbare locatie staat, helpt dat wel voor dat draagvlak."

Praten en belangen verenigen

Vroeger, toen molenaars nog hun brood moesten verdienen met hun molen, bepaalde het zogenoemde windrecht dat de omgeving van een windmolen vrij moest zijn van obstakels. Nu

De molen in Zuurdijk, De Zwaluw.
 Hier is sprake van veel te hoog groen
 dat inmiddels is verwijderd.

“ De toekomst van molens staat of valt met draagvlak. Het helpt dan als een molen op een zichtbare locatie staat.

werkt er nauwelijks nog beleid in het voordeel van de molen. En over particuliere grond heb je natuurlijk helemaal niets te zeggen. Dus blijft er niets anders over dan praten. “Dat is maatwerk. Ter plekke moet je bekijken welke belangen er zijn. Die veranderen in de loop van de tijd: mensen zijn bijvoorbeeld waarde gaan hechten aan het groen in hun omgeving. Belangrijk is dan dat je open staat voor elkaar en kijkt waar je elkaar tegemoet kunt komen.”

Soms gaat dat gemakkelijk, als snel een win-win-situatie wordt gevonden: als herstel van een molenbiotoop bijvoorbeeld beter voor de waterhuishouding is, of de particulier eigenlijk ook van die veel te hoge boom af wil. Vaker is het even zoeken. “Bijvoorbeeld in Windesheim onder Zwolle. Daar wilde men de situatie uit de periode 1850-1900 terugbrengen. Een paar hoge bomen bij een molen moesten weg. Dat leidde tot protest van de dorpsbelangen. Er is toen een ander plan bedacht, waarin andere beplanting werd teruggebracht. Uiteindelijk kan er dus echt wel meerwaarde

ontstaan, maar het gaat zeker niet zonder slag of stoot en het vraagt veel tijd en energie.”

Vrijwilligers: extra handen maar ook draagvlak

Overigens zijn niet altijd de verschillende belangen het probleem, soms is het juist geld en capaciteit. Werkploegen van de gemeente worden steeds kleiner, constateert Ravesloot, en het onderhoud aan openbaar groen schiet weleens te kort. De Hollandsche Molen heeft voor dit groenonderhoud een oplossing gevonden in de vorm van vrijwilligersgroepen. “Daar zijn mooie coalities voor mogelijk. Een Landschap wil vaak wel voor begeleiding en materiaal zorgen, een gemeente komt het snoeiafval ophalen. Extra mooi is dat we zo verschillende doelgroepen bereiken. Minder mensen voelen zich nou eenmaal aangetrokken tot molens dan tot natuur. Op deze manier komen natuurliefhebbers toch met molens in aanraking. Je krijgt zo nog meer draagvlak van de omgeving.” 📍

“ Sommige bedrijven willen letterlijk een dagje op de hei zitten. Radio Kootwijk heeft dan wel echt enorme meerwaarde.

Radio Kootwijk: opknappen én gebruiken

Een groot gebouwencomplex midden in de natuur? Wie het hoofdgebouw van het voormalige zendstation tussen de bossen van de Veluwe op ziet doemen, snapt waarom Radio Kootwijk behouden blijft. Maar het Rijksmonument is niet alleen mooi, het is ook cultuurhistorisch van belang. Het langeafstand-zendstation zorgde in het begin van de 20e eeuw voor radiotelegrafisch contact met toenmalig Nederlands-Indië en is zeldzaam in de wereld. Ook architectonisch is er veel het behouden waard, met art deco-gebouwen en die in de stijl van de Amsterdamse School.

Het hoofdgebouw – ‘de kathedraal’ – staat er goed bij, maar eigenaar Staatsbosbeheer wil nu alle twintig gebouwen, van watertoren tot transformatorhuisje, op gaan knappen. En dat niet alleen. Rentmeester Eelco Schurer: “De meeste mensen zullen zeggen: je verzamelt geld, knapt het op en klaar. Maar dan kun je over twintig jaar opnieuw beginnen. Bovendien willen we het een bestemming geven, aan mensen laten zien.”

Nieuw bestemmingsplan geeft lucht

Daarom moet er een verdienmodel komen, want dit is een dure aangelegenheid. En daar wringt de schoen. “Je kunt met de exploitatie van een gebouw als dit best veel geld verdienen, maar het complex ligt midden in een Natura 2000-gebied. Dat zorgt voor de nodige beperkingen. Denk aan een maximaal aantal verkeersbewegingen en bezoekers. Maatregelen die de natuur beschermen, maar die de exploitatie van een gebouw in de weg staan. Een interessante uitdaging: hoe kun je met deze restricties toch de gebouwen in stand houden en exploiteren?”

De eerste stap is inmiddels genomen: als alles goed verloopt ligt er aan het eind van de zomer

een nieuw bestemmingsplan. “Alles had één bestemming, namelijk zendstation. Nu krijgt het voor het eerst de bestemming die het zou moeten hebben. Er is bijvoorbeeld een oud hotel in de stijl van de Amsterdamse School, straks kunnen we het ook echt als hotel opknappen.”

Het wordt nog een hele puzzel om te kijken wat er precies nodig is en wat de risico's zijn, weet Schurer. Daarna moet Staatsbosbeheer op zoek naar investeerders. Als alles in oude glorie is hersteld, kan het complex gebruikt gaan worden. Beperkt, in een mix van verschillende activiteiten zoals excursies, verhuur aan bedrijven en verhuur als evenementlocatie.

Alles meegenomen

Een unieke locatie ver van de dagelijkse drukte: kun je daar niet gewoon heel veel geld mee verdienen? “Sommige bedrijven willen letterlijk een dagje op de hei zitten. Radio Kootwijk heeft dan wel echt enorme meerwaarde. Bedrijven zijn dan ook wel bereid om meer te betalen. Maar ik geloof niet in een sluitende exploitatie met openstelling en subsidies alleen. Misschien dat zoiets lukt met kleiner rood, maar de onderhoudskosten van Radio Kootwijk zijn te hoog.”

Ook rood als verdienmodel voor het groen – Staatsbosbeheer is immers eigenaar van beide – is dus een utopie. “Uiteindelijk wil je het rood zoveel mogelijk zelfvoorzienend maken. Het zou mooi zijn als je de exploitatie zo kunt inrichten dat de onkosten voor Staatsbosbeheer tot een minimum beperkt worden. Je kunt geld maar één keer uitgeven. Rood en groen zijn allebei belangrijk, maar natuur zelf zijn eigen geld laten verdienen is vaak lastig. Dus is het mooi als dat via rood wel lukt. Zo hopen we op Radio Kootwijk uiteindelijk een bijzondere plek in stand te houden met natuur, monument én beleefbaarheid.” ✕

De reuzenberenklauw (*Heracleum mantegazzianum*) is genomineerd om toe te treden tot de Europese Unielijst.

Nederlandse aanpak invasieve exoten in ontwikkeling

Met het van kracht worden van het Europese beleid over invasieve exoten zullen ook de lidstaten serieus werk moeten gaan maken van de aanpak hiervan. Dat betekent in ons land: voorkomen dat soorten Nederland binnenkomen, de eerste exemplaren elimineren en voorkomen dat ze zich naar andere landen toe verspreiden. De handel in de meeste soorten van de onlangs vastgestelde lijst van invasieve exoten wordt verboden. Er zijn nog de nodige vragen. Want hoe gaan we om met soorten die reeds op meerdere plekken in Nederland aanwezig zijn? Hoe wordt de taakverdeling tussen overheden en beheerders? En waar komt straks het geld voor eventuele eliminatie of bestrijding vandaan?

“Eerste vestigingen elimineren kost relatief weinig.

Strategie per gebied

De Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) brengt nu per soort effectieve en efficiënte strategieën in kaart. Voor gemakkelijker verspreidende soorten waarvan er al de nodige

exemplaren aanwezig zijn, is op grotere schaal dan afzonderlijke natuurgebieden een gecoördineerde aanpak nodig. Voor veel soorten die aan water gebonden zijn zal een stroomgebiedbenadering nodig zijn. Echt lastig wordt het voor die gevallen waarin de invasieve exoten feitelijk niet meer goed weg te krijgen zijn, zeker in relatie tot de maatschappelijke kosten. Voor deze gevallen zou het verstandig zijn als de overheden ook investeren in onderzoek hoe via aanpassing van ecosystemen dominantie en negatieve effecten op de biodiversiteit nog het beste te voorkomen zijn.

Advies voor beheerders

En wat betekent dit nu voor beheerders van bos- en natuurgebieden? In elk geval is het belangrijk om eerste vestigingen van soorten in gebieden meteen te elimineren. Dat kost relatief weinig en je voorkomt er veel toekomstige ellende mee. Verder staan niet alle invasieve exoten die grote problemen veroorzaken op de Europese lijst en is er ook nog weinig afstemming met de N2000-doelstellingen. Daar waar invasieve exoten problemen voor N2000-doelstellingen veroorzaken, blijft het zaak om via dat spoor voor de aanpak en de financiering te zorgen. Verder is het belangrijk om als beheerder op de hoogte te blijven. Nieuwe ontwikkelingen en inzichten worden onder andere door de NVWA en de VBNE verspreid. ✪

We ontmoeten u graag in onze stand op de beheerdersdag!

- ◆ Beheerplanning & Bosinventarisatie
- ◆ Blessen & houtmeten
- ◆ Boomveiligheidscontrole
- ◆ Flora & Faunachecks
- ◆ Natuurbrandpreventie
- ◆ Beheerkaarten
- ◆ Remote Sensing, UAV & Advanced GIS

Toegewijd partner voor bos,
natuur en landschapsbeheer

☎ (0317) 76 90 45
✉ info@borgmanbeheer.nl
borgmanbeheer.nl

Staro

NATUUR EN
BUITENGEBIED

**Adviseurs voor
natuur en buitengebied**

**NATUUR ONTWIKKELING
ECOLOGISCH ONDERZOEK
INRICHTINGS TECHNIEK
BOS- EN NATUUR BEHEER**

Lodderdijk 38a
5421 XB Gemert
tel (0492) 450 161
info@starobv.nl
www.starobv.nl
@StaroTweet

Beheer van archeologie: meer kennis, meer bewustzijn

Er gaat al veel goed bij beheer van archeologie in natuurgebieden. Maar het doorgeven van kennis over dit vakgebied is niet altijd vanzelfsprekend bij beheerders. De Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) doet er daarom alles aan om deze kennis te ontsluiten en te verspreiden.

Weten wat van waarde is

”Meestal gaat beheer van archeologie prima samen met het reguliere beheer van een gebied. Als de beheerder maar weet welke archeologisch waardevolle elementen hij in z’n gebied heeft, dan gaat er weinig mis,” zegt Cees van Rooijen van de RCE. “Vaak hangt waardevolle archeologie samen met bijzondere natuurwaarden. Dan is er al extra zorg voor zo’n gebied. Of de archeologie wordt benut om de recreatiewaarde van een gebied te vergroten. Ook dan is er automatisch aandacht voor.”

Meer kennisdeling

Toch constateren Van Rooijen en zijn collega Barbara Speleers dat de gebiedskennis niet altijd

op peil is, zowel bij grote organisaties als bij kleine particulieren. De RCE heeft de laatste jaren geïnvesteerd in kennisdeling op dit vlak.

Speleers: “We werken steeds meer via portals: www.archeologieinnl.nl en www.landschapinnl.nl. Via deze portals kan een beheerder bijvoorbeeld het handboek cultuurhistorisch beheer bekijken, maar ook de nieuwste inzichten over beheer van wallen of het plaggen van heide.” Naast het online delen van kennis trekken de specialisten van de RCE ook het land in om via lezingen en excursies hun kennis te delen.

Verstoring ongewenst

Archeologie is gebaat bij zo min mogelijk verstoring van de bodem. Dat betekent dus dat je als beheerder moet oppassen met grondverzet, vergravingen en insporing door zware machines. Belangrijkste boodschap van Van Rooijen en Speleers is dan ook: “Weet wat je beheert en ga zorgvuldig om met de bodem, dan spaar je de archeologische waarden in je gebied.” 🍀

Keurig midden op het pad
blijven komt dus wel voor.

Antitekenbeheer: wat kan de beheerder doen?

Iedereen kan een tekenbeet oplopen: zowel een beheerder van bos en natuur als een recreërende bezoeker. De recreant staat vaak maar beperkt stil bij de risico's. Aan de beheerder dus mede de taak om bezoekers goed te informeren. Maar ook in het beheer zelf valt er iets te doen.

Waar zitten teken?

Teken komen overal voor waar muizen en grote zoogdieren (hertachtigen, runderen, schapen) voorkomen, en waar de omgeving vochtig is (bos, hoog gras). Via vooral besmette muizen en lijsterachtigen kunnen teken geïnfecteerd raken met de *Borrelia*-bacterie. Later brengen ze de infectie over op bijvoorbeeld de mens. In de mens veroorzaakt de bacterie de ziekte van Lyme.

Voorlichting belangrijk

Hoe meer besmette teken er zijn, hoe groter de kans om ziek te worden. Het contact met teken vermijden is voor mensen de meest logische en belangrijkste maatregel om ziekte te voorkomen. Voor professionals in bos en natuur is bijvoorbeeld het dragen van tekenwerende kleding nuttig. Bezoekers zullen echter niet zo snel dergelijke voorzorgsmaatregelen treffen. Daarom is het belangrijk om ze tijdens hun bezoek in de natuur te informeren over risicomijdend gedrag: blijf op de paden, draag kleding die de huid zo min mogelijk blootlegt

en controleer jezelf na afloop van een bezoek op tekenbeten. Beheerders kunnen hierin als voorlichters een belangrijke rol spelen.

Minder teken door beheer

Goede voorlichting is belangrijk, maar pakt het probleem niet bij de bron aan. Het RIVM en Wageningen Universiteit doen daarom al enige tijd onderzoek naar maatregelen die in de natuur genomen kunnen worden om de groei van tekenpopulaties negatief te beïnvloeden. Eén van de maatregelen waar naar gekeken wordt is het (grotendeels) weghalen van grote zoogdieren. Het simpelweg uitrasteren van kleine risicoplekken lijkt daarbij al een flink effect op te leveren.

Ook de hoogte van een vegetatie speelt een rol. In korte vegetaties komen minder teken voor. Hierop kan ingespeeld worden met gericht maaibeheer. Kortom: de beheerder kan actief iets doen aan het verminderen van de tekenrisico's in zijn gebied. Dat is goed nieuws voor beheerders én bezoekers! ✨

Natuur van boven

De mogelijkheden van drones bij natuuronderzoek

Gebieden in kaart brengen die moeilijk toegankelijk zijn of dieren ontdekken die je op de grond zo voorbij loopt: drones bieden talloze, zelfs nog onontdekte, mogelijkheden. Maar ze zijn niet alleen voorbehouden aan de expert: ga naar Bol.com en je hebt voor nog geen 100 euro je eigen drone in huis. Wat mag er en wat kan er? En misschien wel belangrijker: wat willen we?

“Een drone is voor mij niets anders dan een verrekijker: een instrument om op een andere manier naar de wereld te kijken.” Een nieuwe tool waarmee we data kunnen verzamelen die we niet of moeilijker kunnen verzamelen met veldwerk, gelooft Johannes Regelink. Daarom onderzoekt een projectgroep van diverse organisaties de komende jaren hoe je natuuronderzoek uit kunt voeren met drones. De samenwerkende partijen – Aeret, Borgman Beheer, Innovatie Agro en Natuur, Regelink Ecologie & Landschap en de Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren (VBNE) – hadden allemaal al stappen gezet in het gebruik van drones en bundelen nu hun krachten.

Aan regels gebonden

Voor we hard van stapel lopen met wilde toepassingen en fascinerende toekomstscenario's: gebruik van drones is natuurlijk wel aan regels gebonden. Die regels zijn net per 1 juli soepeler geworden, vertelt Regelink. “Als je voor professioneel gebruik met een drone zwaarder dan 4 kilo wilt vliegen, heb je luchtvaartpapieren nodig, net zoals de piloten van KLM eigenlijk. Bij drones

Foto: Regelink Ecologie & Landschap

lichter dan 4 kilo hoeft dat niet, en met die drones kunnen wij eigenlijk alles wat we willen. Je hebt wel een certificaat nodig, het zogenoemde ROC Light, en nog steeds mag – terecht – heel veel niet, zoals vliegen boven een mensenmenigte en rond vliegvelden. Daarnaast heb je altijd toestemming nodig van de terreineigenaar waar je start en landt. En een drone moet altijd in de buurt van de bestuurder blijven.”

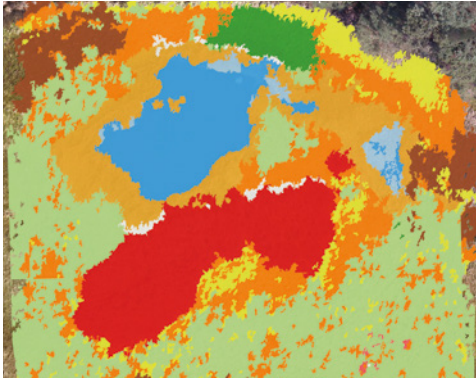
De mogelijkheden zijn eindeloos

Ben je eenmaal in het bezit van de juiste papieren, dan kun je met de drone aan de slag. Wat gaan we precies meten? Technisch gezien kan in ieder geval veel, weet partner Aeret te vertellen. Aeret verwerkt data, tot kaarten bijvoorbeeld, of door ze te koppelen aan andere data. Een nuttige toevoeging binnen de projectgroep: niet alleen geeft Aeret advies – zoals ‘probeer deze sensor eens uit’ – ook krijgt het bedrijf nu zelf beter inzicht in wat er leeft binnen de natuurwereld. Microreliëf meten? Natuurlijk kan dat! Dat is eigenlijk precies wat ook de aannemers meten als ze willen weten hoe groot het grondverzet is.

De mogelijkheden lijken eindeloos, maar een drone inzetten binnen de natuursector is vooral handig in specifieke situaties. Bijvoorbeeld als je een gebied niet in kunt of wilt om veldwerk te doen. Zelf onderzocht Regelink met de Dutch Drone Company, Hogeschool Van Hall Larenstein, FLORON en de Vlinderstichting in Groningen de mogelijkheden van vegetatieherkenning in kwetsbare leefgebieden van het zeldzame veenbesblauwtje.

Ander voorbeeld: partner Borgman Beheer deed een pilot om met een drone de vitaliteit van een essenhakhoutopstand te meten die zeer moeilijk toegankelijk was door de verruiging van braam en sleedoorn. Normaalgesproken zou het werk twee dagen kosten, nu was het in een dag gepiept. Bovendien konden ook andere data worden verzameld, waardoor het beeld van de vitaliteit veel completer werd.

En dat zijn ook precies de twee redenen waarom het gebruik van drones niet duur hoeft te zijn, meent Regelink: als het alternatieve veldwerk heel arbeidsintensief is, en omdat je meer data 📍

Een luchtfoto gemaakt met een drone kan met behulp van GIS automatisch omgezet worden in een kaart met verschillende typen vegetatie.

“ Drones zouden dieren kunnen verstoren, vooral vogels, maar de overlast lijkt beperkt te blijven.

verzamelt. Soms kun je data nuttig combineren: Borgman combineerde gegevens vanaf de grond met gegevens vanuit de lucht, en maakte een 3D-plaatje, wat veel data oplevert over de ontwikkeling van een bos. “Maar je kunt ook in beeld brengen hoe het zand in zandverstuivingen precies beweegt.

Of met infrarood de hoeveelheid fotosynthese en dus de hoeveelheid bladgroenkorrels meten, waardoor je soorten kunt identificeren, en ook de kwaliteit van de vegetatie kunt bepalen. En we willen ook onderzoeken of slangen te vinden zijn met een warmtecamera.”

Dronewedstrijden in het bos

Er lijken dus zeker mogelijkheden om drones nuttig te gebruiken bij natuuronderzoek. Maar willen we het ook? “Drones zouden dieren kunnen verstoren, vooral vogels, maar de overlast lijkt beperkt te blijven. Daarnaast zou je bezwaar kunnen hebben tegen drones vanwege de recreatie. Zo’n drone

veroorzaakt behoorlijk wat gezoem, en wie de natuur in gaat waardeert toch vooral de stilte.” Een afweging die natuurbeheerders zelf moeten maken. Daarnaast zou je ook moeten nadenken over de aanpak van particulieren met drones. “Ja, ik zie dat als een reëel risico. Er staan filmpjes op YouTube van mensen die in leegstaande gebouwen een parcours uitzetten en dan wedstrijden doen. Het zou me niet verbazen als dat ook vaker in de natuur gaat gebeuren. Mensen hebben daarvoor toestemming nodig, maar vaak vragen ze dat niet. De Biesbosch heeft al een verbod op laten nemen in de Algemene Plaatselijke Verordening van de gemeente, omdat er vaak illegaal gevlogen werd.”

Kom maar op met die drone!

Drones: er zijn kansen, er zijn risico’s. Regelink: “Ik vind het daarom heel belangrijk dat we op tijd met elkaar beslissen: wanneer zijn drones nuttig, wanneer is er sprake van overlast en hoe kunnen we dat voorkomen?”

Doel van de projectgroep is om ervoor te zorgen dat drones in 2021 op een nuttige en verantwoorde manier worden gebruikt in de natuur.”

Een keurmerk of standaardisatie zou dan handig kunnen zijn: hoe gebruik je drones met zo min mogelijk verstoring van de natuur en zo veel mogelijk winst?

Oftewel: hoe werk je op een correcte manier, zodat een vlucht niet een tweede of derde keer over moet, met alle extra verstoring van dien? Het betrekken van DARPAS, de Nederlandse branchevereniging voor professioneel dronegebruik, zou een logische stap kunnen zijn. Maar ook: samen met de VBNE een richtlijn opzetten voor natuurbeheerders: wanneer kun je drones toestaan, en wat te doen om overlast te voorkomen?

“Maar vooral moeten er meer pilots komen, zodat we in kaart kunnen brengen welke ecologische vraagstukken met drones te beantwoorden zijn,

en waar we dan tegenaan lopen. Natuurbeheerders die denken een geschikte case te hebben, zijn van harte welkom zich te melden. Uiteindelijk zijn wij van mening dat drones een nieuw perspectief kunnen opleveren dat zorgt voor betere beslissingen in het beheer. Dat is goed voor de efficiëntie, maar met name voor de kwaliteit van het beheer en de natuur!” ✚

i Meer informatie

dronesvoordenatuur.nl

projectgroep@dronesvoordenatuur.nl

De projectgroep kwam tot stand naar aanleiding van de verkenning 'Drones voor de natuur' van het ministerie van Economische Zaken.

Gezond, vitaal en veilig werken in bos en natuur

Welke functie je ook hebt, en hoe lang en hoe veel je ook werkt; het is goed om regelmatig na te gaan hoe zit het met je vitaliteit, je veiligheid en je werkplezier.

Risico's

Werk je met de motorkettingzaag of de bosmaaier? Doe je onderhoud van paden, poelen, hekwerken of gebouwen? Werk je op een ladder, bijvoorbeeld bij het ophangen van nestkasten of het knotten van bomen? Elk werk kent zijn risico's. En dat is

op zich geen probleem. Het gaat erom dat je ze kent. Dat je weet wat je moet doen om ongelukken te voorkomen. Denk ook aan persoonlijke beschermingsmiddelen en maatregelen om jezelf te beschermen tegen bijvoorbeeld de ziektes van Lyme en Weil, hondsdoelheid, of de brandharen van de eikenprocessierups.

Zelf aan de slag

Op de Beheerdersdag heeft u op het gezondheidsplein kennis kunnen maken met alle producten en diensten van de VBNE en Stigas die er zijn voor de sector bos- en natuurbeheer op het gebied van arbeidsomstandigheden. Zowel praktische informatie over gezond en veilig werken als demonstraties van hulpmiddelen die lichamelijke belasting verminderen. Werken aan vitaliteit hoeft niet ingewikkeld te zijn. En investeren in goede werkomstandigheden loont echt! ✖

Meer informatie

www.vbne.nl/producten

www.stigas.nl/mijn-sector/bos-en-natuur

www.werkenaanmorgen.nl

Bijdragen aan groene energie

Beheerders van bos, natuur en landschap vormen de eerste schakel in de keten van groene grondstoffen. Welke vragen en eisen stelt die keten aan de biomassa en aan de leveranciers? Henk Wanningen van Staatsbosbeheer vertelt.

Waarom moeten we aan biomassa denken?

“Bij het beheer van bos, natuur en landschap zijn houtoogst en oogst van biomassa in toenemende mate belangrijke thema's. We kunnen met onze sector een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de groene economie. Verschillende bedrijven zijn geïnteresseerd in grondstoffen voor traditionele houtproducten, duurzame energie en ook voor nieuwe producten en innovatieve toepassing in de biochemie.”

Wat gaat er nu nog niet goed?

“Onze focus ligt meestal op de productie en oogst van hout en biomassa. Hoe organiseren we dit slim en zodanig dat de productie van hout zo veel mogelijk opbrengt? Hoe zorgen we dat de oogst van biomassa op z'n minst de kosten dekt en bij voorkeur ook leidt tot een positief resultaat? Daarbij kijken we vooral naar onszelf. Niets mis mee.

We vergeten daarbij wel eens dat de markt bestaat uit afnemers die hun eigen businesscase of project ook zo rendabel mogelijk willen maken. In het geval van houtachtige biomassa exploiteren zij vaak een bio-energie-installatie om warmte of energie op te wekken. De aankoop van biomassa is voor hen een belangrijk deel van de exploitatiekosten. Ze betalen dus het liefst een zo laag mogelijke prijs

Loos Plan

met zo gunstig mogelijke leveringscondities. Door zo goed mogelijk in te spelen op de leveringscondities kun je als aanbieder partij risico's beperken en een betere prijs realiseren.”

“ We kunnen met onze sector een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de groene economie.

Hoe doe we dat en wat zijn de eisen?

“Het vochtgehalte en de grootte van houtchips hebben invloed op de invoer van biomassa in een installatie. Sommige installaties zijn geschikt voor brede specificaties, andere installaties stellen nauwe eisen. Daarom is het goed te weten welk product gemaakt wordt. Door samenwerking en overleg maak je samen betere producten en kun je klanten naar tevredenheid voorzien van duurzame grondstoffen.” ✕

Apps in het bos- en natuurbeheer

Smartphones en de daarbij behorende applicaties (apps) zijn niet meer weg te denken uit ons dagelijks leven. Ook voor bos- en natuurbeheerders zijn er steeds meer nuttige apps op de markt: apps om bijvoorbeeld inventarisaties te maken, hout te meten of om te navigeren. Maar hoe weet je nu welke van deze apps echt handig zijn?

Stichting Probos selecteerde en beoordeelde in opdracht van Innovatie Agro en Natuur samen met een testpanel alle apps die echt van meerwaarde zijn voor de beheerpraktijk. U vindt ze vanaf nu op www.bosnatuurapps.nl. Een kleine selectie.

Moti

App om opstandskenmerken, zoals grondvlak, stamtal en boomhoogte te meten. Daarna kunt u de staande voorraad bepalen. De app draait op zowel Android als iOS.

Beoordeling testpanel: ★★★★★☆

📷 Bronnen: Moti, Geopaparazzi, Timbeter, Fovea via Fordaq
Screenshots: Jan Oldenburger, Probos

Timbeter

Met Timbeter kunt u op drie manieren het houtvolume van rolstapels bepalen: **1** via diameterherkenning, **2** via de dichtheid van de stapel en **3** via meting van het hout op de vrachtwagen. De app is gekoppeld aan een betaalde dienst en draait op Android.

Beoordeling testpanel: ★★★★★

Geopaparazzi

Hiermee voert u snel kwalitatieve data in formulieren in. Deze formulieren kunt u zelf aanmaken. Geopaparazzi kan ook locatiegegevens opslaan. Zelf kunt u extra notities en foto's toevoegen. De app draait op Android.

Beoordeling testpanel: ★★★★★

Fovea

Fovea berekent op basis van foto's het volume van een rolstapel. De app kan zo ook individuele stammen of delen van de stapel meten. De app is gekoppeld aan een betaalde dienst en draait op iOS.

Beoordeling testpanel: ★★★★★

➤ **Verder lezen** www.bosnatuurapps.nl

Drones: nieuwe beschermers van de weidevogel

Ton Hannink

In een gezamenlijk project ontwikkelen Clear Flight Solutions, Brandhof Natuur & Platteland en Landschap Overijssel de 'weidevogeldrone', een drone met infraroodcamera die volautomatisch weidevogelnesten opspoot. Peter van den Brandhof, initiatiefnemer van de weidevogeldrone en projectleider, vertelt.

Waarom een drone?

“Om weidevogels te beschermen worden de nesten nu meestal opgespoord door vrijwilligers. Maar dat kost heel veel tijd, en lang niet alle nesten worden gevonden. Een drone is veel sneller, die doet zo'n 30 hectare in een uur. Je kunt dus een veel groter gebied afzoeken. Een ander voordeel is dat een drone geen geursporen achterlaat voor predatoren en de weidevogels ook nauwelijks verstoort. Ook kun je er veel meer mee zien. Recent hebben we bijvoorbeeld kuikens van de kwartelkoning op kunnen sporen. Dat is toch wel spectaculair, want die zijn zonder drone niet te vinden.”

Wordt weidevogelbeheer dan niet onbetaalbaar?

“Ja, drones met geavanceerde camera's en software zijn duur. Maar wij denken dat het

via de agrarische collectieven wel haalbaar is. Deze collectieven coördineren nu het agrarisch natuurbeheer en zouden een drone aan kunnen schaffen: de eerste drones hebben we al verkocht. Een heel gebied kan dan van één drone gebruik maken. Bovendien kan het de effectiviteit van (agrarisch) natuurbeheer sterk vergroten. Het is echt een revolutie: wat we er nu al mee kunnen maar ook de enorme kansen die er nog liggen.”

Nog lang niet uitontwikkeld dus?

“Volgend jaar moet de weidevogeldrone echt werken en nesten opsporen, waarbij de coördinaten automatisch worden doorgestuurd naar een database. Ondertussen gaan we verder. We onderzoeken nu bijvoorbeeld hoe we kuikens met een drone kunnen beschermen en of we ook slangen en hun overwinteringsplekken op kunnen sporen. De meest interessante toepassingsmogelijkheden brengen we momenteel in kaart, volgend jaar willen we die naar de praktijk brengen.” ✕

i Verder lezen www.weidevogeldrone.nl

Subsidie natuurbeheer vanaf 2017: natuurcertificaat en hectaregrens

In 2017 wijzigen de voorwaarden om in aanmerking te komen voor subsidie voor natuur- en landschapsbeheer. Vanaf januari 2017 komen alleen beheerders met een certificaat natuurbeheer in aanmerking voor de subsidie. Het certificaat is een verklaring van de provincie dat een beheerder voldoet aan bepaalde kwaliteitseisen.

Natuurbeheerders moeten vanaf 2017 ook een minimaal aantal hectares grond hebben en beheren om zelf subsidie voor natuur- en landschapsbeheer te kunnen aanvragen.

Drempelwaarde / hectaregrens per provincie

Provincies bepalen in hun provinciale verordening / subsidieregeling de drempelwaarde, ofwel hectaregrens. Alleen beheerders met minimaal dat aantal hectares in het daarvoor aangewezen gebied (het Natuur Netwerk Nederland) kunnen zelf rechtstreeks subsidie aanvragen. De hectaregrens en het minimale subsidiebedrag kunnen per provincie verschillen.

Natuurbeheerders met grond onder de drempelwaarde

Natuurbeheerders die vanaf 2017 (opnieuw) in aanmerking willen komen voor subsidie voor natuur- en landschapsbeheer en die minder hectares beheren dan het minimum dat de provincie in de subsidieregeling heeft opgenomen, kunnen zich aansluiten bij een collectief voor natuurbeheer (een samenwerkingsverband van natuurbeheerders). In elke provincie zijn meerdere collectieven opgericht of in oprichting. U kunt ook zelf een collectief oprichten.

Certificeren voor natuurbeheer

Als natuurbeheerder kunt u zich individueel laten certificeren voor natuurbeheer. U kunt ook

aansluiten bij een gecertificeerd collectief. De Stichting Certificering SNL verleent de certificaten natuurbeheer namens de provincies.

Meer weten over het vormen van collectieven en de voorwaarden daarbij?

U kunt met vragen terecht bij:

- Provincies: over het doen van een subsidieaanvraag, collectievorming, aansluiting bij een bestaand collectief
- Stichting Certificering SNL: over het aanvragen van een SNL-certificaat
- Unie van Bosgroepen: over de mogelijkheden om aan te sluiten bij dit gecertificeerde collectief (certificaat samenwerkingsverband natuurbeheer)
- Part-Ner: over collectievorming en aansluiten bij een bestaand collectief (op basis van een individueel certificaat natuurbeheer).

Natuurbeheerders met grond boven de drempelwaarde

TBO's en andere grote beheerders die boven de drempelwaarde uitkomen in een provincie, sluiten een lumpsum overeenkomst af met de provincie als zij in aanmerking willen komen voor subsidie voor natuur- en landschapsbeheer. Een lumpsum overeenkomst is een prestatieafspraken tussen provincie en beheerder over het natuurbeheer en de verantwoording daarover voor een periode van minimaal zes jaar. Naast het beheer kunnen ook inrichting en andere elementen als recreatie en soortenbeleid onderdeel uitmaken van de overeenkomst. De invulling van de lumpsum overeenkomst kan per provincie verschillen. De prestatieafspraken worden gemaakt op hoofdlijnen en leggen meer verantwoordelijkheid bij de beheerder. Voor het sluiten van een lumpsum overeenkomst is certificering verplicht. 🌱

Hotspots in het landschap

Landschapselementen zijn de moeite waard

Een rij knotwilgen siert de waterkant. Boven een poel dansen libellen. Houtwallen doorsnijden de akkers. Van oudsher staat ons landschap vol landschapselementen. Ze bepalen het gezicht van een streek, geven kleur aan ons landschap en zitten bomvol planten en dieren die het met weilanden en akkers alleen niet redden. Hotspots in alle opzichten, voor grote en kleine terreinbeheerders de moeite waard. ⬇

Landschapselementen zijn eeuwenlang door mensen gevormd en in stand gehouden. Ze hadden immers nut. We konden stoken op hout uit de houtwal, manden vlechten van wilgentenen, eten uit de boomgaard. En ze horen gewoon bij het landschap.

En toch zijn ze helemaal niet zo vanzelfsprekend meer, vertelt Judith Snepvangers van Landschap Overijssel. Na de Tweede Wereldoorlog werd flink ingezet op ruilverkaveling: de landbouw moest efficiënter en moderner. “Houtwallen en boomgaarden hadden steeds minder nut. Bovendien is het onderhoud van landschapselementen voor kleine beheerders, boeren en particulieren, soms best een opgave. Hakhoustingels moeten bijvoorbeeld eens in de tien jaar worden afgezet. Zoiets schiet er bij in, en uiteindelijk treedt verwaarlozing op.”

Landschapselementen: bron van identiteit en biodiversiteit

En dat is jammer, vinden de Landschappen. Want landschapselementen hebben dan misschien economisch hun nut verloren, ze bepalen wel de identiteit van een streek. Het maakt dat mensen zich thuis voelen in een gebied. Bovendien hebben landschapselementen waarde voor de biodiversiteit. Tussen de monoculturen in de landbouw vinden heel veel dieren en planten in landschapselementen hun plekje. Vleermuizen overwinteren bijvoorbeeld in holle bomen en gebruiken lijnelementen om zich te oriënteren. En dagvlinders als de citroenvlinder hebben weer de ruigte in en langs landschapselementen nodig.

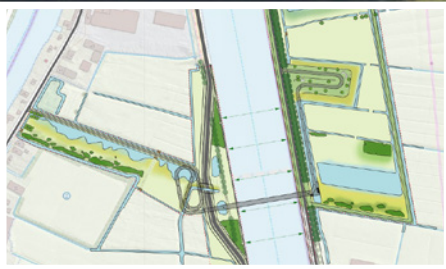
Landschappen NL wil het tij keren, en introduceerde daarom jaren geleden het begrip ‘duurzaam landschapsbeheer’. Het doel: kleine grondeigenaren – boeren, burgers, buitenlui – langjarig verbinden aan de onderhoudsopgave van hun landschapselementen.

Kennis en vrijwillige handen

Voor dat duurzame landschapsbeheer hoeft je niet meteen diep in de buidel te tasten, er zijn heel veel middelen denkbaar, aldus Snepvangers. “Van een afstandje wordt meestal alleen aan het financiële middel gedacht. Natuurlijk kan subsidie een steuntje in de rug zijn. Maar het maakt mensen niet langdurig verbonden, en dat is juist wat we willen. Bovendien zijn veel kleine grondeigenaren uit zichzelf al heel gemotiveerd. Maar ze missen bijvoorbeeld de kennis om landschapselementen goed te onderhouden. Dat geldt ook voor veel boeren: we denken altijd dat zij het landschap gemaakt hebben, en dus wel weten hoe ze het moeten onderhouden. Maar de generatie na de oorlog heeft dit afgeleerd. En ook de buitenlui, vaak niet ‘buiten’ opgegroeid, weten veel niet.” ⬇

“ Veel kleine grondeigenaren zijn uit zichzelf al heel gemotiveerd.

Maatwerk met visie

- inventarisatie en onderzoek
- visie- en planvorming
- inrichtings- en beheerplannen
- monitoring en evaluatie
- toetsing aan natuurwetgeving
- GIS en ontsluiting van data

Bureau Waardenburg
Ecologie & landschap

Postbus 365 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 51 27 10
info@buwa.nl www.buwa.nl

gecertificeerd ISO 9001,
lid Netwerk Groene Bureaus

Behalve kennis ontbreekt het soms ook gewoon aan tijd en capaciteit. Vrijwillige handen kunnen dan wel eens uitkomst bieden. “Gemeenten nemen daarin steeds vaker het initiatief. Zo heeft de gemeente Wierden vorig jaar een werkploeg opgezet voor niet-regulier onderhoudswerk. De werkploeg bestaat uit mensen uit de bijstand die zo re-integreren. Deze mensen zijn al twee winters succesvol aan de slag bij verschillende eigenaren. Ze kunnen cursussen volgen en sommigen stromen door naar betaald werk. De gemeente lost hiermee dus ook een sociaal probleem op. Het

landschapsbeheer is samenwerking. En dan zijn de grote vragen in elk gebied: Hoe betrekken we iedereen? En wie neemt het initiatief voor een duurzaam landschapsbeheer? “Dat initiatief kan alleen worden gepakt door diegene die er een belang bij heeft. Dat zal per regio verschillen, en daar moet je je ook echt niet in vergissen. Neem het agrarisch natuurbeheer, daarvoor zijn nu collectieven van boeren opgericht. Je ziet dat die in elke regio hun taak anders oppakken. En dat is ook logisch. Elk gebied kent zijn eigen dynamiek, vraagstukken en mensen.”

“ Het systeem houdt niet op bij de grens. Goed onderhoud van landschapselementen van kleine eigenaren is ook belangrijk voor de kwaliteit van grote natuurterreinen.

is een andere aanvliegroute, maar het landschap is er wel mee geholpen. Bovendien kost het de terreineigenaren niets, omdat de financiering uit het maatschappelijke domein komt.”

Overigens is enkel de inzet van werkzoekenden of een vergoedingsregeling niet voldoende om duurzaam landschapsbeheer te organiseren, weet Snepvangers inmiddels. “Meerdere instrumenten zijn naast elkaar noodzakelijk. Specialistisch beheer met machines, dat laat je vaak niet doen door werkzoekenden of vrijwilligers, maar door groenaanemers. Kleine klussen kunnen juist wel weer goed gebeuren door hen. En veel werkzaamheden kunnen goed door de eigenaren zelf worden gedaan, als je ze maar vertelt hoe. Door deze diversiteit aan werkzaamheden wordt het landschap uiteindelijk duurzaam beheerd, in elk gebied op een andere manier.”

Terreinbeheerder kan rol pakken

Maar de belangrijkste opgave voor het duurzaam

Landschapselementen zijn biodiversiteitshotspots, grote natuurterreineigenaren hebben dus wellicht een belang. “Het systeem houdt niet op bij de grens. Goed onderhoud van landschapselementen van kleine eigenaren is ook belangrijk voor de kwaliteit van grote natuurterreinen, de robuuste kernen. Als de waardevolle elementen, de tussenstops, verdwijnen, verdwijnt ook de verbinding tussen deze robuuste kernen. Een goed voorbeeld zijn de boomkickers rondom Enschede. Geïsoleerde populaties bedreigen de boomkikker hier. Juist het kleinschalige landschap kan de boomkikker verder helpen. Voor grote terreinbeheerders zou het dus best waardevol zijn om eens buiten hun terreinen te kijken.

Nu gebeurt dat vaak niet. Begrijpelijk, want ze hebben hun handen meestal vol aan hun eigen gebied. Een beheerder denkt nou eenmaal niet: ik heb vandaag niets te doen, laat ik eens bij de burens gaan kijken. Toch zou het mooi zijn als ze het hele landschap zien als één groot systeem.” ✪

Soepel bestekken en contracten maken met ErBo

Bestekken en contracten vormen een basis om aspecten die u als beheerder belangrijk vindt goed te regelen. In een contract kunt u een uitputtende lijst geschiktheidseisen opnemen waaraan opdrachtnemers dienen te voldoen. Met verwijzing naar de ErBo-regeling kunt u dit onderdeel aanzienlijk inkorten. De ErBo-regeling staat namelijk al voor kwaliteit en veiligheid in bos-, natuur- en landschapswerk.

In Nederland wordt circa 370.000 hectare bos beheerd. Daarvan komt ongeveer de helft voor rekening van overheden, een kwart voor natuurbeschermingsorganisaties en bedrijven en een kwart voor particulieren. In een groot deel van deze bossen worden werkzaamheden op contractbasis uitbesteed.

ErBo in bestekken

Als de inschrijver ErBo gecertificeerd is, kunnen bij een dunningsbestek uitgebreide omschrijvingen achterwege blijven: Een pakket van maatregelen, waarin beschreven staat hoe de organisatie invulling geeft aan alle wetgeving en eventuele sectorale afspraken omtrent natuur, milieu, verkeer en vervoer en hoe dat gewaarborgd wordt.

Een goed voorbeeld van deze werkwijze is de gemeente Den Haag. Sinds 1995 worden daar reguliere dunningen uitgevoerd in de 900 hectare grote bos- en natuurterreinen. Jaarlijks wordt een vijfde van de Haagse bossen gedund. Dankzij een kleinschalige start, uitstekende communicatie en inzet van paardenslepers is er een breed draagvlak bij de bewoners ontstaan en is de dunning inmiddels een jaarlijks terugkerend fenomeen.

De gemeente Den Haag verlangt als opdrachtgever heel duidelijk een bepaald niveau van professionaliteit, kwaliteit en duurzaamheid. In het bestek "Dunnen Grote Groengebieden 2015/2016" heeft de gemeente de Algemene Voorwaarden voor verkoop van hout van de SKBNL van toepassing verklaard. Verder bespaart de gemeente, aan

twee zijden van de tafel, kostbare tijd en moeite door in het bestek als geschiktheidseis een ErBo-certificaat of gelijkwaardig te eisen.

ErBo als selectiecriteria

Een aantal Achterhoekse gemeenten hanteert zogenaamde groslijsten. Dit zijn lijsten waarbij de opdrachtnemers al in een eerder stadium zijn gescreend en gekwalificeerd voor specifieke opdrachtsoorten. Hierbij wordt de ErBo gebruikt als selectiecriteria. Een voordeel van het werken met groslijsten is dat bij onderhandse aanbestedingen opdrachtnemers niet telkens gecontroleerd hoeven te worden op hun geschiktheid voor het uitvoeren van het werk. Het uitnodigingsbeleid en de selectiefase bij onderhandse aanbestedingen is met deze systematiek transparanter, objectiever en verloopt sneller. ✕

De bestaande ErBo-regeling is in 2015 overgenomen door de Stichting Kwaliteit Bos-, Natuur- en Landschapswerk (SKBNL). De nieuwe regeling is tot stand gekomen in onderling overleg tussen bos- en terreineigenaren c.q. -beheerders en de in de sector werkzame aannemers.

ErBo maakt het beheerders makkelijk

U wilt natuurlijk verzekerd zijn van opdrachtnemers met vakbekwame medewerkers. Medewerkers die, in de door u beheerde terreinen, zorgvuldig werken, met oog voor kwetsbare dieren en planten en aandacht voor het milieu. Maak daarom gebruik van de basiscontractvoorwaarden die reeds verwerkt zijn in de ErBo-regeling, die mede met uw inbreng is samengesteld.

i Voor meer informatie en/of van toepassing zijnde besteksteksten kunt u contact opnemen met info@skb.nl.

De algemene voorwaarden kunt u vanaf de website downloaden.

Actieve bosaanplant: goed bos komt niet altijd vanzelf

“ Het vraagt durf van beheerders om met bosverjonging aan de slag te gaan.

“Enkele decennia geleden was er eens een overheidssubsidie voor het aanplanten van bos.” Voor sommige jongere bosbeheerders klinkt dit als een sprookje. Maar toen dit sprookje ophield, zijn veel bouseigenaren ook gestopt met het actief aanplanten van bos. Vanaf dat moment veranderde de aard van de bosverjonging en kwam natuurlijke verjonging in de mode. Maar er zitten nadelen aan natuurlijke verjonging en aan het minder verjongen van bos in het algemeen. Aandacht voor bosverjonging is daarom van groot belang, vinden de Bosgroepen.

Structuur en afwisseling

Natuurlijke verjonging levert niet altijd het bos op waar we blij mee zijn (meestal wordt dat pas later geconstateerd). Jeroen van der Horst (Bosgroepen): “Zeker bos dat in de toekomst goed hout moet gaan opleveren, komt niet zo maar vanzelf. Of in de juiste dichtheid en hoeveelheden. Ook gewenste

ecoresult

ecologisch advies en onderzoek

Monitoring • Inrichting • Natuur- en
landschapsbeheer • SNL • PAS •
Natuurnetwerk Nederland • Natura
2000-gebieden • Natuurwetgeving
...Natuurlijk onze passie!

Uw contactpersoon
Leon Boon: 06 486 19 502 • leonboon@ecoresult.nl

www.ecoresult.nl

natuurwaarden en bosbeelden worden niet per se gehaald met spontaan bos.” Boomsoorten die van nature makkelijk verjongen, zoals Douglas en Berk, zijn in het voordeel. Andere soorten die moeilijker verjongen, of graag door wild worden gegeten, raken in de minderheid. Hierdoor ontstaat er een eenvormigheid van natuurlijk verjongde bostypen.

“Vaak zien we eenzelfde bosmelange ontstaan op dezelfde bodemtypen. We raken boomsoorten, structuur en afwisselende bosbeelden kwijt als we de bosverjonging overlaten aan de toevalligheid van de elementen.”

Gat in het bos

Een ander nadelig gevolg van het uitblijven van bosverjonging is dat het Nederlandse bos op termijn een gat krijgt in een bepaalde leeftijdsklasse. “Er ontstaat nu een onderbezetting van het aandeel jong bos onder de twintig jaar. Dat betekent ook een gat in het volume bos met

kwalitatief goed hout in de toekomst. Het hout dat nu wordt geoogst, is jaren geleden gepland door mensen met een lange termijn visie.”

Aan de slag

Er zijn altijd wel redenen te bedenken om actieve bosverjonging uit te stellen of achterwege te laten. Van der Horst: “Er zijn natuurlijk kosten aan verbonden en je hebt kans op vraatschade door reewild. Of het ontbreekt aan kennis bij de beheerder of de omgeving stelt zich kritisch op. Het vraagt dus durf van beheerders om ermee aan de slag te gaan. Om het bos te krijgen dat past bij je lange termijn visie en dat op die lange termijn ook voldoet aan de vraag naar hout en afwisselende bosbeelden, is actief aanplanten echter een verstandige keus. Bovendien is er bij diverse organisaties veel kennis beschikbaar over verjongingsstrategieën en over de keuze van plantsoen. Geen reden om het te laten dus!” ✖

Nieuw beheer voor soortenarme graslanden

Hoe zijn soortenarme witbolgraslanden op de droge zandgronden het beste te ontwikkelen tot waardevolle kruidenrijke graslanden?

In een nieuw boekje, geschreven door Robert Ketelaar (Natuurmonumenten) en Karl Eichhorn (Eichhorn Ecologie), wordt een overzicht gegeven van de mogelijkheden in het

herstel- en eindbeheer die de terreinbeheerder tot zijn beschikking heeft. Onderzoek heeft laten zien dat er veel meer dynamiek nodig is in de graslanden om hun kwaliteit te verhogen. Op basis van dit onderzoek zijn nieuwe beheermaatregelen beschreven die inmiddels experimenteel worden onderzocht. Deze maatregelen zijn een waardevolle aanvulling op wat

beschreven staat in het reeds bekende boekje 'Ontwikkelen van kruidenrijk grasland'. ✕

❗ 'Ecologie en beheer van kruidenrijke graslanden op de zandgronden' is een uitgave van Natuurmonumenten en te bestellen via natuurmonumenten.nl

Laten we de biodiversiteit vergroten!

Dat de biodiversiteit in Nederland achteruitgaat is bekend. Steeds meer natuur heeft plaatsgemaakt voor steden, wegen en landbouw. Hier kunnen we wat aan doen! Bewustwording creëren en kennis delen zijn twee belangrijke eerste stappen, maar daarmee zijn we er niet, we willen wat DOEN. De basis voor veel biodiversiteit wordt geboden door wilde bloemen.

We moeten op een nieuwe manier onze stedelijke en agrarische landschappen inrichten. Nieuwe vormen van natuur die ecologisch en economisch onderdeel uit maken van deze landschappen, in plaats van verbannen te zijn naar overhoekjes.

Cruydt-Hoeck kan hiervoor wildeplantenzaden en mengsels leveren, maar is ook uw gedegen kennispartner en adviseur om uw bloemenweiden biodiversiteitsprojecten tot bloei te brengen.

Minder dynamiek is van belang voor diversiteit in het rivierengebied

Bosgroepen

Laagdynamische systemen, systemen met weinig dynamiek, zijn ook rijk aan biodiversiteit. In het Nederlandse rivierengebied zijn ze vrijwel overal verdwenen, en daarmee ook hun zeldzame planten en dieren. Zonde, vinden Gertie Arts en Fabrice Ottburg van onderzoeksinstituut Alterra. In opdracht van het Kennisnetwerk OBN (Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit) namen zij de mogelijkheden onder de loep. Doe er uw voordeel mee. Ottburg: "Want wat heb je aan een rivierengebied als je geen plek hebt voor de bijzondere soorten als kamsalamander en grote modderkruiper?"

"Vroeger kronkelden de rivieren door het land en hadden ze een heel breed overstromingsbed: een inundatiezone die tegenwoordig binnendijs niet meer benut wordt. Er was een grote variatie in typen milieus: dichtbij de rivier stonden de uiterwaarden regelmatig onder water, verderop

had je de plekje die misschien maar eens in de paar jaar overstroomden. Maar die tijd is niet meer," vertelt Gertie Arts. Mensen bouwden dijken, hoger en hoger, en dwongen de rivier in een smaller bed. Begrijpelijk, vanuit het oogpunt van waterveiligheid. Maar zo verdwenen ook de gebieden met weinig dynamiek waarin de laagdynamische systemen voorkwamen en tegenwoordig als restanten sporadisch aanwezig zijn. De biodiversiteit in deze systemen is daarmee onder druk komen te staan.

Laagdynamisch is verlanding en successie

Om je een voorstelling te maken van laagdynamische systemen, moet je eigenlijk de dijken even wegdenken, legt Fabrice Ottburg uit. "Het winterbed is dan breder, het water stroomt veel verder. Bij hoog water staan gebieden dicht bij de rivier flink onder water. Verderop is de waterkolom minder hoog en ontstaan laagdynamische milieus." 🍌

Feitelijk treedt verlanding op, zoals de oude rivierarmen van vroeger waar je veel krabbenscheer zag, met successie in tijd en plaats, vervolgt Arts. “Je ziet het terug als een reeks planten: het begint met planten die onder water staan, planten met drijvende bladeren, oeverplanten, enzovoort. Planten met allerlei verschillende groeivormen. Volgend aan die planten komt de fauna. Zoals de kamsalamander, de grote modderkruiper, porcelainhoen, nachtegaal, soorten die niet gebaat zijn bij een hoge dynamiek. Zo ontstaat een heel rijk en intact systeem. En soms, misschien maar eens in de vijftig jaar, overstromen die verlande vegetaties, en begint de successie opnieuw.” Dit proces is in de huidige situatie niet meer mogelijk omdat alles bedijkt is.

Systemen zijn verdwenen

Met laagdynamische systemen vergroot en behoud je biodiversiteit en kun je Natura 2000- en Kaderrichtlijn Water-doelen halen. Laagdynamische systemen in het rivierengebied zijn binnendijks nauwelijks meer aanwezig, en buitendijks zijn het vooral systemen met een

laagdynamisch karakter. Per slot van rekening staan deze elke winter flink onder water als ze buitendijks gelegen zijn. Tegenwoordig wordt er veel buitendijks gedaan, zoals het graven van meestromende geulen, die gekoppeld zijn aan de rivier. Maar de meeste potentie voor laagdynamische milieus blijkt binnendijks te vinden, bijvoorbeeld in afgesneden oude rivierlopen, regionale beeksystemen of centrale kommen in laagveengebied.

Kansen in beeld, maar maatwerk nodig

In het OBN-onderzoek keken Arts, Ottburg en collega's of er kansen zijn om laagdynamische systemen opnieuw langs de grote rivieren terug te brengen. Arts: “Dit leidde tot verschillende kansenkaarten, onder andere op basis van landschappelijke en abiotische systeemkenmerken en op basis van 24 soorten die kenmerkend zijn voor laagdynamische milieus.

Beheerders die een kansrijke plek vinden in hun gebied, kunnen dus aan de slag om een laagdynamisch systeem terug te brengen. Een kant-en-klaar handboek is er niet. Ottburg:

“Misschien moet een beheerder vaker gefaseerd gaan schonen en baggeren. Of juist zijn gebied uitbreiden. Maar het is echt maatwerk. We hebben wel vier kerndoelen omschreven. Belangrijk is om te zorgen voor schaalvergroting, het verbinden van gebieden, zorgen voor meer dynamiek en juist a-dynamiek, en zorgen voor heterogeniteit zodat diverse (deel)habitats een plek krijgen. Als er bijzondere soorten en habitattypen voorkomen in het rivierengebied, dan kunnen ze zich misschien net handhaven en/of uitbreiden. Daar zou men meer aandacht voor moeten hebben.”

Visie is het belangrijkste

Wie terugschrikt van ingrijpende maatregelen moet bedenken: iedere kwaliteitsverbetering is er één. Arts: “Je kunt natuurlijk het systeem binnen- en buitendijks verbinden, zodat je meteen de hele gradiënt herstelt. Maar dan moet je echt groter te werk gaan. Met kleine maatregelen kun je ook al heel veel doen. Door gericht beheer, het verbinden van water, kun je systemen met een laagdynamisch karakter verder ontwikkelen. Kleine maatregelen die de waarde van je gebied met sprongen vooruit helpen.”

De kansenkaarten uit het rapport zijn een handvat voor maatregelen, vervolgt Arts, maar ze kunnen ook een handreiking zijn voor beheerders om hun gebied opnieuw te ontdekken. Kortom: wat zijn laagdynamische systemen, hoe herken ik ze, en hoe kan ik ze ontwikkelen? “Onze belangrijkste aanbeveling is om laagdynamische systemen weer nadrukkelijk een plek te geven in de natuurdoelen.”

Daar hoort ook bij om zaken opnieuw te overwegen. Ottburg: “Interessant is dat veel van de meest kansrijke gebieden niet meer in eigendom zijn van natuurbeheerders. Het grootste deel is landbouw. Als natuurbeheerders kijken we altijd naar natuurgebieden, maar we zouden ons moeten afvragen: is dat nog voldoende? We moeten keuzes maken. We zouden hier een visie op moeten hebben.” ✖

*U vindt het rapport 2729 op de website van Alterra.
Tevens is het rapport te vinden als rapport nr. 2016/OBN205-RI bij OBN.*

Oude rassen behouden oude landschappen

De Stichting Zeldzame Huisdieren (SZH) zet zich in voor behoud van oorspronkelijke Nederlandse landbouwhuisdierrassen. Want de dieren zijn levend cultureel erfgoed en kunnen bovendien een belangrijke bijdrage leveren aan behoud van het landschap.

Eeuwenoude rol

Onze oude heideschappen, landgeiten en heidekoeien zorgen al eeuwen voor het uiterlijk van de heidegebieden op de zandgronden. Door het gebruik van de mest van deze dieren op de schrale akkers was er in het verleden landbouw mogelijk. Dit ecologisch systeem leverde de flora en fauna die we nu zo hoog waarderen en waarvoor we allerlei kunstmatige en vaak versnipperde inspanningen verrichten om het terug te krijgen. In plaats daarvan kunnen we met de oude dierenrassen ook het oude heidelandsysteem terughalen. Veeteelt en akkerbouw staan dan in dienst van natuurbeheer.

Uniek verdienmodel

De SZH ondersteunt en stimuleert allerlei initiatieven die oude rassen weer een functie kunnen geven. Want dat is de beste garantie voor

het behoud van een oud ras. Het inzetten van oude dierenrassen is niet alleen goed voor de natuur, maar draagt ook bij aan de herwaardering van oude rassen. Bovendien vormt het een verdienmodel voor de beheerder of eigenaar.

Levend erfgoed

Een mooi voorbeeld daarvan is het landgoed Mariënwaerd. De in het oog springende kudde Lakenvelderrunderen op het landgoed is een boegbeeld van ons nationaal cultureel levend erfgoed. Dit oudste Nederlandse koeienras is in het verleden, vooral vanwege zijn bijzondere aftekening, gehouden ter verfraaiing van de buitenboel van kastelen en buitenhuizen. Daarom noemt men het ook wel een parkrund. Inmiddels wordt ook de bijzondere vleeskwiteit van dit ras geroemd en gewaardeerd. Door het vlees onderscheidend in de markt te zetten is een aantrekkelijk verdienmodel ontstaan. ✖

i Meer informatie

www.szh.nl

Lachend leer je het best

Luchtige boslessen vergroten het draagvlak

Het vak van bosbeheerder wordt niet vanzelf begrepen. Daarom geeft Simon Klingen geregeld cursus aan geïnteresseerde leken. Hij draagt zo met plezier het vak van bosbeheerder uit en werkt daarmee tegelijk aan draagvlak voor boswerkzaamheden. Tijd voor een kort gesprek over het hoe en waarom.

Je geeft al vele jaren cursus aan bosprofessionals. Sinds een tijdje richt je je ook op leken. Waarom?

“De meesten mensen hebben geen idee van bosbeheer. Ze waarderen bos en beleven het als statisch, doordat de meeste veranderingen langzaam gaan. Als je in een gezelschap vertelt dat je bosbeheerder bent, vindt men dat interessant, maar heeft geen idee wat je feitelijk doet. Mensen blijken na een cursusdag aangenaam verrast, dat bosbeheer echt een vak is, en nog een mooi vak ook!”

Wat voor soort leken volgen zo'n cursus?

“Onder andere vrijwilligers van Utrechts en Geldersch Landschap, maar ook de kantoormedewerkers van Staatsbosbeheer. Het is nuttig dat ook zij enig inzicht krijgen in bosbeheer, zo is de gedachte. Maar soms sta ik ook voor een groep die vooraf niet veel met bos heeft, zoals vorig jaar op Oerol, waar ik zestien keer een mini-cursus gaf.”

Wat steken de mensen op van jouw cursus?

“De grote lijnen van bosbeheer, en hoe de beheerder de ontwikkeling van het bos stuurt. Om bosbeheer te begrijpen moet je eerst beseffen: bos groeit ieder jaar en bomen beconcurreren elkaar.”

Schreef je 'Twaalf boslessen' ook voor leken?

“Ja, zo begon het, mensen vragen vaak om een naslagwerk. Maar Twaalf boslessen is denk ik ook interessant voor studenten en aankomende vakmensen. Het is nu online te lezen. In het voorjaar komt het ook beschikbaar als boekje.”

Jouw didactische aanpak werkt aanstekelijk.

Wat zijn jouw tips voor andere beheerders?

“Het gaat erom mensen aan het denken te zetten. Met mijn vragen laat ik mensen naar bomen kijken en de antwoorden zelf ontdekken. Ik richt me vooral op het overbrengen van inzicht, hoe bomen groeien en processen verlopen, minder op feitenkennis. En verder moet je het luchtig houden hè. Lachend leer je het best!” ✖

i Meer informatie

www.mooierbos.nl

www.boslessen.nl

Eén jaar werken met het praktijkadvies boomveiligheid

Loo Plan

Het is bijna een jaar geleden dat het praktijkadvies boomveiligheid in bos en natuur uitkwam. Veel bos- en natuurterreineigenaren waren blij met het advies en zijn nu bezig met de implementatie ervan. Voor sommigen eenvoudige kost, maar voor anderen toch een pittige uitdaging.

Het praktijkadvies geeft een duidelijk stappenplan, maar het maken van een terrein-specifiek boomveiligheidsplan vraagt om een visie en het maken van duidelijke keuzes. Dat valt in de praktijk niet mee en kost tijd.

In laag-risicogebieden zijn de keuzes makkelijker dan in hoog-risicogebieden. Met name het belangrijke uitgangspunt van het advies en van de jurisprudentie 'bomen met gebreken

zijn onderdeel van bos en natuur' blijkt in het veld soms nog lastig mee te wegen. Laat ik deze boom met holtes nu staan of grijp ik toch in? Het praktijkadvies biedt houvast, maar het blijft aan de beheerder of eigenaar zelf om bepaalde afwegingen te maken. ❌

i Wat zijn uw ervaringen met het praktijkadvies?

Wij horen graag uw reactie via:
a.reichgelt@vbne.nl

Voor meer informatie kijk op:
www.looplan.nl/projecten/werkgroep-boomveiligheidscontrole-in-bos

Meld uw opstand aan voor opname in de Rassenlijst Bomen!

Kwaliteitsplantsoen is van groot belang voor een gezonde ontwikkeling en een goede groei van beplantingen in bos, stad en landschap. De keuze van het teeltmateriaal, of dit nu zaaizaad is of plantsoen, bepaalt namelijk in belangrijke mate de slaging, productiecapaciteit en onderhoudsbehoefte van de bomen in hun latere levensfase.

Bij aanschaf van teeltmateriaal is dus vooral de genetische kwaliteit van belang. De Rassenlijst Bomen beveelt herkomsten en klonen aan op basis van deze genetische kwaliteit. Dit kunnen kwalitatief hoogwaardige zaadopstanden van bekende bosbouwsoorten zijn die gebruikt worden voor houtteelt, maar ook autochtone herkomsten die onder andere geschikt zijn voor gebieden met een ecologische doelstelling.

“ De Rassenlijst beveelt herkomsten aan op basis van kwaliteit.

In aanmerking komen opstanden die ouder zijn dan 25 jaar, uit minimaal dertig bomen bestaan en bovenal vitaal zijn. Kent u opstanden in uw beheereenheid of in uw omgeving die volgens u in aanmerking komen voor opname in de Rassenlijst Bomen, geef deze dan aan ons door.

Aanmelden kan via www.rassenlijstbomen.nl, waar een eenvoudig aanmeldingsformulier kan worden gedownload. Voor vragen kunt u ook contact opnemen met Joukje Buiteveld (joukje.buiteveld@wur.nl) of Paul Copini (paul.copini@wur.nl). ✉

Bram de Jong

Bram de Jong

De Beheerdersdag 2016 is mede mogelijk gemaakt door bijdragen van:

Bosgroepen

Horapark 7, 6717 LZ Ede
Postbus 8187, 6710 AD Ede
0318 67 26 28
unie@bosgroepen.nl
www.bosgroepen.nl

BOERENNATUUR.NL

Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer

Bemuurde Weerd O.Z. 12, 3514 AN Utrecht
030 276 98 90
info@boeren natuur.nl
www.boeren natuur.nl

Leidseveer 2, 3511 SB Utrecht
085 486 22 22
info@bij12.nl
www.bij12.nl

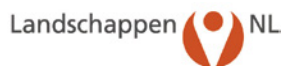
Princenhof Park 9, 3972 NG Driebergen
0343 74 52 50
info@vbne.nl
www.vbne.nl

De Klomp 5, 6745 WB De Klomp
Postbus 870, 3900 AW Veenendaal
0318 57 85 50
fpg@grondbezit.nl
www.grondbezit.nl

Spinozalaan 33, 2273 XC Voorburg
070 36 88 222
www.knbv.nl

Landgoed Oostbroek
Bunnikseweg 27, 3732 HV De Bilt
Postbus 31, 3730 AA De Bilt
030 601 72 05
info@landschappen.nl
www.landschappen.nl

Schaep en Burgh, Noordereinde 60
1243 JJ 's-Graveland
Postbus 9955, 1243 ZS 's-Graveland
035 655 99 11
www.natuurmonumenten.nl

ontwikkeling • beheer • natuurkwaliteit

Princenhof Park 9, 3972 NG Driebergen
0343 74 52 50
www.natuurkennis.nl

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Smallepad 5, 3811 MG Amersfoort
Postbus 1600, 3800 BP Amersfoort
033 421 7 421
www.cultureelerfgoed.nl

Smallepad 5, 3811 MG Amersfoort
Postbus 2, 3800 AA Amersfoort
030 692 6 111
info@staatsbosbeheer.nl
www.staatsbosbeheer.nl

De inhoud van dit magazine is tot stand gekomen in samenwerking met de volgende personen: Anja Koning, Loo Plan • Anne Reichgelt, VBNE • Arjen Simons, Brabants Landschap • Barbara Speleers, RCE • Cees van Rooijen, RCE • David Borgman, Borgman Beheer & Advies • Henk Siebel, Natuurmonumenten • Henk Wanningen, Staatsbosbeheer • Jan Oldenburger, Stichting Probos • Jeroen van der Horst, Bosgroepen • Joukje Buiteveld, Alterra • Lyda Dik, LD13 • Mark de Haan, Aeret • Mirjam de Groot, Stigas • Nicole Bijen, BIJ12 • Nonja Remijn, SZH • Robert Ketelaar, Natuurmonumenten • Simon Klingen, Klingen Bomen • Sip van Wieren, Wageningen UR.

Tot volgend jaar!

www.beheerdersdag.nl